

DE PELIKAAN

Een komedie

Eerste druk november 2017

© Copyright 2017 MARTIN MICHAEL DRIESSEN

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Martin Michael Driessen

De pelikaan

Een komedie

Uitgeverij Van Oorschot
Amsterdam

Wie sterft, doet dat zoals hij is geweest.

Antoine de Saint-Exupéry

DEEL I

De kleine stad aan de Adriatische kust had ooit deel uitgemaakt van het Ottomaanse en toen van het Habsburgse rijk en behoorde nu tot Joegoslavië. Er was nooit veel veranderd en als de postbode Andrej zijn ronde honderd jaar eerder had gemaakt zou het door vrijwel dezelfde stad zijn geweest als nu. Vervallen huizen waren vervangen door eendere, in dezelfde bouwstijl; alleen hoger op de grijze hellingen lagen nieuwbouwwijken met betonnen flats, die echter buiten zijn revier vielen want Andrej bezorgde de post in het oude gedeelte van de stad, de wirwar van stegen en gangetjes boven de havenboulevard die, stedenbouwkundig gezien, hoogstens interessant was vanwege het na de oorlog aangelegde Plein van het Volk en de voormalige aartshertogelijke residentie.

De boulevard werd door een lange rij palmen opgesierd die ooit ter ere van een bezoek van Tito waren geplant. Het parkeerverbod was bij ontstentenis van veel toerisme eigenlijk geheel overbodig, en werd dan ook sinds jaar en dag genegeerd.

De vissershaven was pittoresk, de blauwe kustlijn ten noorden en ten zuiden van de baai eveneens; er was een kabelspoorweg, en het stadje kon op een klokkenmuseum zonder weerga bogen. Ondanks deze bijzondere kwaliteiten was het een muurbloempje van de Europese geschiedenis. Hier gebeurde niets, het stadje had de ene generatie na de andere voortgebracht en begraven, zonder dat één van zijn kinderen naam had gemaakt in de wereld.

Misschien waren juist de ogenschijnlijke attracties hem faatal geworden: fraai, maar te klein en ook weer niet mooi ge-

noeg om met steden als Zadar en Dubrovnik te concurreren. Al honderd jaar in reisgidsen aangeprezen, werd het stadje nooit echt populair. En het had nog steeds geen industrie, nauwelijks handel, en de kuststrook was agrarisch gezien vrijwel onbeduidend.

Andrej speelde in zijn jonge jaren in het eerste voetbalelftal, eerst als spits en later als keeper.

Afgezien van het klokkenmuseum waren het vooral de pelikanen die het stadje allure gaven. Het waren roze pelikanen, die elk jaar terugkeerden en bezit namen van de boulevard; onwaarschijnlijke creaturen, haast messiaans in hun verschijning, die zich een paar maanden lieten voederen eer ze naar Afrika terugkeerden.

De huizen hadden allemaal hoge plafonds en ramen met luiken ervoor, van zwaar hout, met kleine spleten tussen de lamellen, die alleen in de koele avond- en ochtenduren met haken tot een kier werden geopend. Alle trappenhuisen waren als met opzet smal en bedompt; het ging er niet om ergens heen te gaan of ergens vandaan te komen; men bleef bij voorkeur waar men was. Het elektriciteitsnet was voorwereldlijk. Het bestond uit een bedrading die noch afdoende geïsoleerd, noch planmatig aangelegd was, en dateerde van zo lang geleden dat de bewoners van het stadje het als een soort atavistisch wortelwerk beschouwden, dat ze liever ongemoeid lieten. Dat gold ook voor waterleiding en riolering.

Het stadje had voorts nog een hondenrenbaan, die ten oosten van de zoutbekkens op een stoffig veldje lag en niet makkelijk bereikbaar was.

De kabelspoorweg was in 1892 aangelegd door dezelfde ingenieur die de beroemde Nerobahn in Wiesbaden had gebouwd: een technisch wonder, dat de driehonderd meter hoogteverschil tussen het dalstation en de orthodoxe kerk op

de heuveltop zonder motoraandrijving overwon, dankzij het gepatenteerde principe van waterballast in de dalende wagon, die door het toegevoegde gewicht een tweede wagon naar boven trok. Het reservoir werd op peil gehouden met water uit het stuwmeer hogerop in het gebergte, zodat de baan vrijwel zonder kosten opereerde. Het probleem van de voormalig volkseigen attractie was dat bijna niemand er gebruik van maakte. De enige die dagelijks het socialistische heldenmonument bezocht dat nu de plaats van de in de oorlog verwoeste basilica innam was Josip Tudjman, de machinist en conducteur van de kabelspoorbaan, die er zijn lunchpauze doorbracht.

Normaal gesproken bediende hij de baan alleen, wat betekende dat hij vanuit het dalstation het steile pad op moest om de boven geparkeerde wagon met waterballast te vullen en daarna weer af te dalen om het loket te bemannen. De oorspronkelijke dienstvoorschriften vereisten dat beide wagons te allen tijde een machinist aan boord moesten hebben, maar tegenwoordig mocht de wagon die geen passagiers vervoerde onbemand blijven.

Josip woonde op een steenworp afstand van het dalstation en zou dus evengoed tussen de middag naar huis kunnen gaan, maar hij was ongelukkig getrouwd en gaf er de voorkeur aan het loket voor een uur op slot te doen en zichzelf in een van de mahoniehouten wagons naar boven te transportereren om dat uur alleen door te brengen.

In feite was hij zelf een van de meer dan levensgrote vaderlandse helden die in bronzen bevestiging met vooruitgestoken bajonetten de sokkel af leken te stormen waarop hij zijn broodtrommeltje uitpakte; want hij was een veteraan, gedecoreerd met de Orde van het Volksleger, en dat was ook de reden dat hij dit baantje had gekregen.

Als hij boven op de grijze heuvel zat, zijn salami kauwend en uitkijkend over de rimpelloze zee en de stad aan zijn voeten en het lijnrechte dubbele spoor van zijn kabeltrein, ging er niets in hem om. Dit was Josips favoriete gemoedstoestand want als er wel iets in hem omging, waren het zorgen; om zijn kind, om wat de vrouw die het gebaard had hem nog meer zou kunnen aandoen. Zolang er niets gebeurde, gebeurde er tenminste niets slechts. Hij zette zijn pet af en leunde tegen de bronzen laars van een held.

Om precies twee uur vulde hij het reservoir van de wachtende wagon, zette de baan in beweging en daalde af om het loket weer te bemannen. Soms daalde hij te voet de helling af, om zich een hernieuwde klim te besparen. Hij had ook een licentie om staatsloten te verkopen, en voor de kiosk stond een draadijzeren molentje met tijdschriften, die weinig oprachten maar hem ook niets kostten. De enige die iets anders afnam dan de plaatselijke krant was de postbode Andrej; die kocht niet alleen elke week een lot maar wilde alles waar een kleurenfoto opstond, liefst van prinses Diana.

Andrej was erg groot, wat hem nochtans als keeper niet veel voordeel had verschaft omdat hij onhandig en in wezen niet sportief was. Hijzelf had zijn meer dan gemiddelde lengte altijd als iets bijzonders beschouwd, tot hem duidelijk werd dat die net als zijn zeer grote neus en zijn enorme schoenmaat eerder belachelijk werd gevonden. Dat had hij de mensheid nooit vergeven.

Hij had elke dag een uur of vijf nodig om te post te sorteren en rond te brengen; dat laatste deed hij bij voorkeur midden op de dag en niet in de koelte van de ochtend. In de middag namelijk sliep bijna iedereen achter gesloten luiken en had hij het rijk voor zich alleen, op een paar katten na. Hij had een

fiets met een hoog frame, een dubbele stang, een krat voor pakketjes boven het voorwiel, en twee gevulkaniseerde tassen aan weerszijden van de achterspan. Andrej zag zich als de man die het stadje met de buitenwereld verbond, hoewel er niet veel postverkeer was. Hij duwde zijn zware fiets met de meestal bijna lege tassen door de steilste stegen, droeg hem waar nodig traptreden op, en reed aan het eind van zijn ronde via de geasfalteerde Nikole Zrinskog weer omlaag naar de haven, waar hij woonde. Dan pas nam hij zijn zwarte pet af en ketende de fiets, die eigendom van de posterijen was, aan de tralies voor het raam van zijn souterrainwoning.

Hij was al vroeg in zijn carrière begonnen post te openen. Hij stelde zich graag voor dat maarschalk Tito hem onderscheiden zou hebben omdat hij waakzaam was geweest en een kapitalistisch complot had verijdeld. Hij stoomde de enveloppen open in zijn keukentje en gomde ze, na de inhoud bestudeerd te hebben op het formica tafelblad, weer zorgvuldig dicht. Al had hij nooit iets van enige betekenis ontdekt, toch schonk het vakkundig verrichten van deze bezigheden hem veel voldoening. Maar Tito was allang dood, net als Gracia van Monaco, en sindsdien was de wereld niet meer dezelfde.

Andrej ging naar het strand, op zoek naar een nieuwe vrouw in zijn leven. Het was een veelbelovende blauwe septemberdag en ze moest een buitenlandse zijn, want bij de vrouwen en meisjes uit het stadje maakte hij geen kans. Hij droeg een zwembroek en een hemd met korte mouwen dat hij maar half had dichtgeknoopt. Hij had een zonnebril opgezet die hij lang geleden op een bankje aan de boulevard had gevonden, maar die was zo donker en gekrast dat hij er niet veel door zag. Even dacht hij dat zijn droom werkelijkheid kon worden. Op de rotsen aan de waterlijn voor het hotel Esplanade lag een jonge

vrouw te zonnen, alleen. Ze was in bikini, lag op haar rug en had één wit been opgetrokken.

Andrej naderde langzaam, alleen al omdat hij door de zonnebril haast niets zag. Hij bukte af en toe, alsof hij naar schelpen zocht.

Als ze hem al had gezien liet ze dat niet blijken. Haar benen lagen wijd uit elkaar op het badlaken zodat hij, van dichtbij en na zijn zonnebril te hebben afgenomen, de welving van haar vulva onder het textiel van haar broekje zag. Hij wist nog niet of ze mooi was, en of ze samen een toekomst zouden hebben, maar het was een poging waard.

‘Dag,’ zei hij, ‘ik ben Andrej.’

Ze zei helemaal niets. Naast haar op het badlaken lag een hotelsleutel aan een enorme messingbol, en een flacon Piz Buin.

‘Kan ik je een plezier doen met een ijsje? Esplanade heeft heel goede sorbets.’

Als ze een Amerikaanse was, zoals hij hoopte, zou ze hem natuurlijk niet verstaan. Maar ze antwoordde in het Kroatisch: ‘Lekker. Met citroen.’

Toen hij terugkwam zat ze overeind en hij zag dat ze toch wel borsten had, wat hij een beetje had betwijfeld toen hij haar plat op haar rug had zien liggen; het waren erg kleine borsten, en ze leken nogal ver uit elkaar te staan, net als haar ogen. Ze at al het ijs op en keek hem af en toe aan. Het was ongelofelijk intiem.

‘Ik lust er nog wel een,’ zei ze.

‘Ik ook!’ zei Andrej haast juichend en hij rende de houten trappen op naar de ijsbar van het Esplanade.

Het leek een soort zielsverwantschap te zijn. Na een half uur had hij haar alles over zichzelf verteld en zij zei dat paars haar lievelingskleur was.

‘Wat een ongelofelijk geluk dat we elkaar hebben ontmoet,’ zei hij. ‘Als ik dienst had gehad, waren we elkaar misgelopen.’

‘Wat voor werk doe je dan?’ vroeg ze.

‘Dat vertel ik je straks,’ glimlachte hij met een zweem van geheimzinnigheid en stond op, behendig als een kameel.

Toen hij met twee nieuwe sorbets terugkwam zat ze in het zand en hing er sigarettenrook boven haar hoofd. Dat mishaagde hem; hij keurde het af als vrouwen rookten, zeker buitenshuis. Daar zouden ze het nog over moeten hebben. Maar wat er volgde was nog erger. Ze had een aangespoelde inktvis tussen haar dijen en was bezig zijn armen in knopen te leggen.

‘Dat mag je niet doen!’ riep hij geschokt.

‘O nee?’ zei ze, de filtersigaret tussen haar tanden. ‘En waarom niet? Moet je dat stomme lelijke beest nou eens zien,’ zei ze en trok aan de einden van de machteloos kronkelende vang-armpjes.

‘Laat los!’ riep Andrej.

‘Kun je er niet tegen?’ spotte ze en drukte haar sissende peuk uit op de romp van het inktvisje.

‘Je bent gemeen!’

‘En jij bent een sukkel,’ lachte ze.

Terwijl hij zich omdraaide hoorde hij nog de plons toen ze het beest teruggooide in zee.

Daarna was hij drie weken van slag en voelde zich moedeloos. Als de wereld zo slecht is, dacht hij, terwijl hij de fluitketel opzette, is er geen reden om niet mee te doen. Een godin als Gracia is er niet meer. Diana was ook mooi, maar eigenlijk niet vorstelijk genoeg; en Sophia Loren was niet zijn type.

Uit de post van vandaag had hij maar één enveloppe genomen en open gestoomd; die was interessant, omdat het een brief onder nummer was.

Een brief onder nummer betekende vrijwel altijd dat het om een contactadvertentie ging; man zoekt vrouw of vrouw zoekt man. Zo waren mensen nu eenmaal.

Hij had het handschrift op de enveloppe meteen herkend. Als je anoniem wilt blijven, dacht hij, zou je tenminste de moeite moeten nemen om in blokletters te schrijven. Wat een sukkel, die Josip Tadjman. Dat handschrift zag hij wekelijks op de reçu's voor geleverde tijdschriften. Hij was benieuwd wat Josip Tadjman wilde.

Het bleek een brief aan een dame in Zagreb te zijn die contact had gezocht met 'een zorgzame, charmante heer, leeftijd van geen belang'. Hij stelde haar een eerste ontmoeting voor op zijn kabelbaan of, als zij dat prefereerde, in een café in Zagreb. De brief was vormelijk maar onhandig; hij, Andrej, zou hem beter hebben geformuleerd. Tadjman gaf zijn adres niet, wat heel begrijpelijk was gezien de ziekelijke jaloezie van zijn vrouw, maar had het telefoonnummer van het kabelbaanstation gegeven; dat was dan wel weer slim van hem.

Andrej besloot de brief te fotograferen. Hij legde hem in de baan zonlicht die door het getraliede souterrainraam op het formica tafelblad viel en haalde zijn Kodak. De brandpuntsafstand stelde hij net zo in als toen hij de opnames van de vlinders op de kersenbloesems had gemaakt, die zelfs als ansichtkaartmotief waren gebruikt. Hij gebruikte een statief om met een lange belichtingstijd te kunnen fotograferen. Hij kon niet zelf vergroten, hoewel zijn souterrainkamer eigenlijk bij uitstek geschikt was om een donkere kamer van te maken. En dit filmpje kon hij niet in de winkel laten ontwikkelen; de oude Schmitz, die ook zijn vlinderfoto's had afgedrukt, bekeek elk negatief oplettend. Hij moest dat elders laten doen.

Die gelegenheid deed zich voor toen hij met de voetbalclub een uitstapje naar Rijeka maakte. Zijn voormalige elftal

speelde een uitwedstrijd, en hij mocht mee met de bus. Nog voor de rust ging hij de stad in en uiteindelijk viel zijn keuze op een kleine fotozaak aan de boulevard, vlak bij een hotel. Waarschijnlijk ontwikkelden ze daar dagelijks kiekjes van toeristen, dacht hij, en keken niet zo precies naar wat ze deden. Hij moest er wel een dag op wachten en dat betekende dat hij of niet mee terug kon met de bus, of dat hij nog een keer terug naar Rijeka moest. Een postadres achterlaten bij de fotozaak wilde hij natuurlijk niet, dat was veel te gevaarlijk. Hij was net op tijd terug op het voetbalveld om zijn club met 8-0 te zien verliezen, en besloot tot een drastische stap: hij zou in Rijeka overnachten. Tegen de trainer, die net bezig was sporttassen in het bagagevak van hun bus te gooien alsof het kadavers waren, zei hij dat hij de bezienswaardigheden van de stad wilde zien.

‘Je doet maar,’ zei die.

En zo gebeurde het dat Andrej voor het eerst in zijn leven in een hotel overnachtte, vlak naast de fotozaak. Hij vond alles verontrustend, zelfs het muf ruikende bed stelde hem niet gerust. Er reden voortdurend auto’s voorbij, en door de dunne gordijnen wilde het niet echt nacht worden in zijn kamer. Maar het was de moeite waard: om elf uur de volgende ochtend betaalde hij acht dinar en kreeg een smalle gele enveloppe met zijn foto’s, de negatieven erbij in een apart smaller vakje.

De vijf opnames die hij van Tudjmans brief had gemaakt waren vrijwel identiek. Met een vergrootglas waren ze te ontcijferen, hoewel dat er nauwelijks toe deed: Tudjman wist wat hij geschreven had.

Andrej was opgetogen. Hij kende een geheim waarvan niemand anders weet had. Als hij zijn fiets de steile stegen opduwde en naar de kabelspoorweg keek die boven de daken van het stadje oprees naar de heuveltop met het heldenmonument,

dacht hij: als ik wil, kan ik die wagons tot stilstand brengen.

Niet dat hij persoonlijk iets tegen Tadjman had. Hij kende hem nauwelijks, ze gingen niet eens naar hetzelfde café. Natuurlijk wist hij dat Tadjman een gedecoreerde veteraan was, en daarom speet het hem haast dat hij het slachtoffer was. Maar het noodlot, wist Andrej, was onpartijdig; maarschalk Tito had zelfs oude kameraden en vrienden opgeofferd, als de zaak het verlangde.